

S O K F É L E .

49. Szám. Béts. Junius 18-dikán.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u n i u s .

15 Jun. — 1599. Irományiról nevezetes Lötsei hazánkfia Xylander István Wittenbergában papnak rendeltetik a' híres Hunnius Superint. által. — 1765. Szül. derék földink Berzevitzy Gergely. Munkái közt legtöbb figyelmet érdemlenek: De Commercio et Industria Hungariae 1797. Fordítása Weimárban jelent meg 1802 e' tziim alatt: Ungarns Industrie und Commerz. — De conditione indoleque Rusticorum in Hungaria 1806. Ez is fordított németre Weimárban. Magyarországban ezer 's ezer dlenséget támasztott Szerzőjének, Németországban pedig a' legnagyobb tudósok u. m. Schlötzer, Heeren, Eichhorn, Grellmann és Sartorius a' legnagyobb dítsérrettel írtak fölöle. De még nagyobb lármát okozott utólsó munkája: Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. — 1775. Washington fővezérnek neveztetik. — 1827. Gróf Apponyi megnyitja Posonyban negyven évek óta sokasított könyvtárát a' közönségnek. Hála e' nagylelkű Hazáfnak ezen áldozatért az egész Haza nevében!

16 Jun. — 1703. Rákótzty podoliai katonákkal viszzatér Magyarországba. — 1814. Felsőges Urunk I. Ferentz Bétsbe megérkezik ma Párisból, 's a' legnagyobb fénnel 's örömmel fogadtatik. — 1830. Algierban egy rettentő szélvész tsak nem semmivé teszi a' Frantziák iparkodásait.

17 Jun. — 1688. Leopold elfogadja az erdélyi ajánlást (n. G. M.) 's Erdély így eléré régóta keresett boldogságát. — 1646. IV Ferdinand koronázása. — 1742. Szül. Kesmárkon Kray Sándor Kapitány, a' nevezetes hadvezérnek testvére. Vitézségének emléket emelt Melzer Biograph. ber. Zipser 1833.

18 Jun. — 1686. A' Loth. Hertzeg körül veszi Budát. — 1757. Ama híres ütöközet Collin mellett, hol Nádasdy maradandó dítséget szerze magának. — 1809. A' Burgtheatrumban ma először játszanak a' Frantzia színészek, kik a' hadi screg után jöttek.

Tudományok és szép mesterségek.

A' mi az emberi történeteken leginkább ingerlő, tanító, 's megnyugtató, az a' tudományok 's szép mesterségek története. Egyébiránt itt is látunk borongós napokat; mivel a' tudományok és szép mesterségek sorsa szoros öszvefüggésben áll a' birodalmak sorsával.

A' tudományok társai a' hősi ditsőségnek, 's örökítik azt; virágzanak ott, hol hőség uralkodik, 's örömei múlatnak a' béke kebelében, melynek betség ők emelik; de ott hol a' nyilvános rendtartás megzavartatik, az egyetértés szelleme elenyészik, lepad annak is telyessége; hol a' polgári nyughatatlanság lábra kap, azok is eltérnek a' jó útról, 's vagy rontanak vagy eltűnnek ott, hol a' tettek világából enyésző népet, tartós nyomorúság rántja sirjába. Az ő viszatértek többnyire a' fergetegek letsillapodásának elő postái, mint egykor a' bárka galambja; 's a' tudományok jótévő lelke soha telyesebb erőben, gazdagabban, 's bujábban nem tűnik elő, mint akkor, midőn egy győzedelmes, békehozó kar, erős rázkódások után, nékie oltalmat, pártfogást 's tiszteltetést szerez.

Vessünk egy pillantatot, az emberi történetek ezen leginkább emlékezetre méltó részének egy főpontjára, melly az ő házi fennállását, élethasználatit (Lebensgenuss), és szerentséjét leginkább érdeklí.

Azon időpont, melyből a' szép mesterségek 's tudományok története fejleni kezd, egy a' tudományok legszebb időszaká közűl. A' Római diákság, Augustusnak ama fénylő, a' tudományokra nézve olly emlékezetre méltó korában midőn Virgil, Horátz, Tibull, Ovid, és sokan mások, halhatatlan dalljaikat teremték, legszebb győzedelmi pompáját ülé; de Róma abban az időben Ura volt tsaknem az egész földkerekségének,

's a' Római diákság, Literaturája a' népek nagy részének. A' nagy emberek olly rendkívül való számát, 's a' különbféle nemű lelkierők olly tsudálatos öszvefolyását, tsupán az azt megelőző politikai rázkódásoknak lehet tulajdonítani. Ezek többnyire azon politikos zűrzavarokból származnak, mellyekből az azokat indítókra olly kevés áldás háromlik, 's a' mellyek az azokat megérett ivadéknak, olly drágába kerülnek.

Augustusnak ezen korát, Trajanus, Antonius és Marc Aurel időszaka követi, melyben teremtő erő talán ritkábban mutatkozik, de az élethasználata kétségen kívül valódiabb. Egy illy öröme gyúlasztó nézőjatekót az egész történetek sorában nem találunk többé, olly időt, hol a' lélek kiképzése telyes virágában áll, 's a' társaságos rendezet, legszebb ünnepét üli; hoi 120 milliom ember olly Fejedelmek által igazgattatik, kik az Isten mássainak látszanak, a' béke 's bőség közepette élnek, hol a' mesterségek 's tudományok, ez az élet dísze és méze, a' birodalomnak minden részében, az Eufrates partjaitól a' Caledoniai határokig, 's a' Duna mentétől, Áfrika égető homokjáig terjednek, hol a' görög mesterség lelke mindenütt, az épületekben, festésekben 's alkotmányokban, a' városok közönséges emlékeiben, 's gazdag mezei jószágok ékes rendezetében nyilatkozik ki.

A' harmadik században egy nagy elválasztó pont-ra találunk; a' pogány diákság kialszik, a' keresztényeké kezdődik. Mig a' birodalom kormánytalan állapotjában lassan lassan elhal, az alatt az üldözött vallás entuziásmusa által, az Isteni gondviselés titkos vezérlete alatt, a' legnevezetesebb szellemi változás forr ki. Tertullianus és Origenes adják az első jelt, 's új pályát nyitnak meg, mellyen tsak hamar amaz előviláglo keresztény tudósok serege áll elő, kiknek

híres írásai a' 4-k századot ditsöitik. Azok mind e' mái napig is fákljáji a' keresztény tudománynak, 's orákulumi a' templomoknak.

De tsak hamar ezután az 5-k században a' legiszonyúbb szerentsétlenség éri a' diákságot, melly tsak valaha érhető, 's nem sok hibázott, hogy a' tudomány földünkre nézve egészen kihaljjon. Az éjszaki népek pusztító áradásként rohannak elő, lezúztatva általok a' társaságos alkotmány, 's letiportatva az egész polgárosodás (Civilisatio). Futnak a' Mu'sák előlök, pusztító nyomokba siralom hág, ledöntve 's szétszórva hevernek az emlékoszlopok, eltűnnek a' tudományok, egyszóval a' vadság lehellete előtt kialszik a' szellem világa, és tartós ideig vastag homály lepi el az egész napnyúgotot. Egy Seneca, Lucanus, Trajanus hazája felett, a' leg mélyebb tudatlanság emelkedék fel, és ott, hol később Racine, Corneille, Newton, és Leibnitz jöttek a' világra, olly emberek laktak, kikét a' hartzditsőség hösöknek nevez ugyan, de kiktől a' tudomány országában még azon ügyességet is meg kell tagadni, hogy tulajdon neveiket le tudták volna írni. Úgy látszék, mintha a' lelki kifejlődés ellen minden öszevesküdtött volna. Az emlék oszlopok ama roppant tára, Róma, az 5-k 's 6-k században négyszer vevődék be 's pusztúla el, először a' Gothusoktól, majd a' Vandalusoktól, Longobardusoktól, 's végezetre Belisar katonáitól. Ezek a' mesterségekre nézve gyászos nevek, már eléggé kimutatják azon szomorú sorsot, melly felettek elzúga, és okát adják, miért kelle nekünk annyi kintset azon idő óta a' Római földből kiásnunk, mellyet mi még ma is annyi szorgalommal 's néha néha szerentsével nyomozgatunk. Mert majd minden régiéseket, mellyek ma a' mi szépség-érzékeinket az elragadtatásig gyönyörködtetik, egyedül szorgalmunk-

nak köszönhetünk, melly által a' barbarizmus pusztításainak omladékiból tanuságos emlékeket építhetünk. Az alatt, mig Róma, minden szépségével lesüllyede, másfelől szintolly rémittó tsapások érték a' tudományokat. Constántzinápolyban, az 5-dik században 120,000 kötet lön lángok prédájává, mellyek közt találtattak, a' mint mondják Homer munkái is arany betűkkel, 's a' 7-dikben ama hires Alexandriai könyvtarat Ómár felgyújtatta, melly által a' világ egyik legdrágább kincsétől fosztaték meg.

A' sors ennyi tsapásai közt elfogódott szízzel, 's vi'sga pillantattal kémelel a' tudományok barátja körökörül, ha valyon e' reménytelen homály közzül nem bájjolhatna e' ki valamelly kis világosságot, 's tsak egy halvány sugár pislog még felé Constántzinopolyból. A' Tsászár lakhelyén tsillog ugyan még egynehány szikrája a' szent tűznek; találatnak még romjai a' palélérozottságnak, de a' viszontfelelevenedés tsirája nélkül, tsak mint a' végveszedelem jelenségének bizonyosságai. A' méllyen lesüllyedt szóvítató, gyáva, 's megromlott görögöknél jobbúlást sem lehet reményleni, 's jobb jövendőt, kéntelen az ember magoktól a' barbarusoktól várni. Ezen nemes ditsőség tsak ugyan a' Bagdádi Califára Harun-Al Raschidra várakozott. Mert midön a' görögöket Constántzinápolynál megtörte, azon kötelezést veté reájok, hogy tudós 's nagy betsű kézírataikat másoltassák le, és ezen derék tettét gyönyörűséggel hozhatá fel egy muzulman, mint méltó megengeszteltetést, Ómárnak Alexandriában elköve-tett rúttette miatt.

(Folytatása következik.)

A p r ó s á g o k.

— „Ebből leszsz ám a' derék fitzko“ kiálta G*** Úr, ellent nem állhatván butzko fián való Atyai öröme ki törésének, B**hez „Nézzé tsak Barátom uram, már is olyan feje van, mint egy más fél esztendő borjütskának.“

— Jol meg rakodva ügete a' Z***di Árendás Matyija társaságában a' Debretzeni vásárról haza felé; 's épen a' közepe táján lehetének rövid útjoknak, midőn ez — bizonyosan meg únva a' marha terhet — sóhajtvá meg szóllala „No bizony Nemzetes Árendás Uram, igazán úgy meg vagyunk terhelve mint a' vásárról haza menő szamarak.

— „Ah! Koma“ szöll a' K**di Paraszt Bajtársához „Bé holdog ember még ez a' mi Kasznárunk is! tekintse meg tsak Kémed millyen felséges marhái, 's millyen derék fiai vagynak.“

— Szokása volt Göthének a' dal mérték, 's evvel egybe kötött részeiben a' költészetnek a' Weimari ifjabb Vosztól gyakran tanácsot venni. Alázatosan de belsőképp büszkélkedve jöve ez egyszer Göthéhez, 's egy tőle eredő elégiai munkát tartva kezében mondá: „Titkos Tanácsos Úr! ezen hatosversnek igen sok lába leszsz, itten hét van.“ — „Lássuk tsak édesem“ felele Göthe. Ekkor atnyújtá Vosz a' kötetet, 's midőn Göthe felkiáltana „valóssággal úgy van“ egyszersmind tollát is a' megjavításra; de Göthe mind a' kettőt visszaadá neki ezen szavakkal „No, már ha egyszer itt van a' Bestia, had maradjon tsendesen.“

A' b o s z s z ú.

Ó édes Melisza kérlek,
 Álj meg — álj meg egy szóra!
 Gyorsabb vagyok én, 's elérlek;
 Visz szűm szárnyas Ámora.

Hah megvagy igézõ lélek
 El nem tűnsz már elõlem;
 Érted érzek, érted élek,
 Ne félj — ne fuss hát tõlem.

Régtõl titkon szerettelek,
 Lelkem régtõl tiéd volt,
 Tanúim az esti szelek,
 'S a' rétre könnyezõ hold!

Érzésim — ró'sák leánya —
 Nagyok, nem bírok velek,
 Azokat vad kétség hányja,
 Szánnj meg 's szeress jó lélek!

Ím zálogúl tsókot adok —
 A' boldogság hajóján,
 Meg ne vesd, mert fenn akadok
 A' gyötrelmek hálóján.

Jaj komorúlsz — jaj elfordúlsz
 Márvány szívű Melisza —
 Jól vagyon, ha meg nem indúlsz
 Tehát tsókom' — add vissza!

Nátly József.

Jelentés új folyóírásról.

E' folyó évi Julius elején folyóírást „SZEMLELŐ a' tudományok, literatura, művészet, divat és társas élet körében“ tzim alatt divatképekkel 's nevezetes személyek, történetek és tájak ábrázolattal fogunk megindítani. Tárgyai:

1. Rövid értekezések a' tudományok minden ágaibul.
2. Historiai ábrázolások és vizsgálatok.
3. Jeles férfiak és aszszonyok életrajzai.
4. Geographiai és statistikai leírások, jeles utazások, felfedezések.
5. Új találmányok.
6. A' literatura állapotja honunkban 's a' külföldön.
7. Könyv- és műbirálatok, könyvismertetések és kivonatok.
8. Jeles eredeti vagy fordított munkák mutatványközlései.
9. Költemények, novellák, rövid elbeszélések 's különbféle mulattató apróságok.
10. A' színészet honunkban 's a' külföldön.
11. Levelezések.
12. Divat (Módi) és
13. Könyvjelentések.

Ezen folyóírásból minden kedden és pénteken egy fél ivet nagy negyedrében adunk, 's minden héten egy ábrázolat, divatkép vagy más rajzolat, járul hozzá. Félévi ára ábrázolatok nélkül 2 for., postán küldve 3 for., ábrázolatokkal helyben 4 for., postán küldve 5 for. pengő pénzben. Előfizetni lehet minden ts. k. postahivataloknál 's helyben Wigand György könyvárosnál.

A' leveleket Szemlélőnk ügyében francózza kérjük hozzánk utasítani ezen tzim alatt:

A' Szemlélő hivatalának Kassán
Kassán Májusban 1833.

Cserneczky.

Kovacsóczy.

Wigand György.

Rejtett szó.

Két elsőm hegyes értz; az olasz föld Istene többim;
Mint újat tiszteld, — áldjad az ősi egészit.

Megfejtés a' 48. számban: Zseb, Seb, Eb.